

دوشنبه ۲۲ فروردین ۱۴۰۱ • شماره ۶۱۸۹

زندگی ایران جامه‌ها

میراث فرهنگی

چه خبر از مومیایی‌های چاه‌ریسه اصفهان؟

مریم اطیابی
ایران
آبان ۱۴۰۰
خبر رسید که اسکلت‌های کشف شده معدن لاپلنگ روستای چاه‌ریسه اردستان مومیایی طبیعی هستند و در کنار آنها کوره‌هایی با قدمت صفویه هم کشف شده است. این دو مومیایی در آن زمان روانه موزه زواره استان اصفهان شدند. آن‌هم در حالی‌که معدن به کار خود ادامه می‌داد و انفجارات در این بخش می‌توانست بقایای تاریخی را از بین ببرد. پس از آن فعالان میراث فرهنگی اردستان خواهان حضور کارشناسان پژوهشکده باستان شناسی در منطقه شده‌اند که واکنشی را در پی نداشته است. این اتفاقات دقیقاً مقارن بوده با تغییر دولت و جابه‌جایی مدیران چه در سطح استان و در چه پژوهشکده. پس از آن خبر از ارجاع نامه از پژوهشکده باستان شناسی به پژوهشکده مرمت رسید و کارشناس این بخش که در حوزه مردان نمکی زنجان هم کار کرده بود از محل بازدید کرد و گزارش تهیه و به اصفهان ارسال شد که برای مطالعه بیشتر رهنه روندی باید طی شود. پیشنهاد پژوهشگاه به اداره کل میراث فرهنگی استان اصفهان این بود که این مومیایی به تهران و موزه ملی منتقل شود و در آنجا کارهای مطالعاتی لازم انجام شود و همزمان با تهیه یک ویترین خوب، امکان بازدید مختصر فراهم شود و پس از اتمام کار، مومیایی راهی استان اصفهان شود. اما متأسفانه تاکنون اصفهان هیچ پاسخی به این پیشنهادها نداده است. در حال حاضر مومیایی‌ها هفت ماه است به حال خود رها شده‌اند. پژوهشگاه حتی این پیشنهاد را هم داده بود که اگر معدن‌کاران آموزش ببینند چنانچه هم باز به بقایای آثار یا مومیایی برخورد کنند، می‌دانند چگونه باید رفتار کنند.]

شهرهای رشت و کرمانشاه به دلیل تنوع غذایی در فهرست شهرهای خلاق یونسکو در بخش خوراک قرار گرفتند

سلطانی: برای گردشگری خوراک مسیر طولانی باید طی شود. انواع خوردنی‌های اقوام باید شناسایی احیا و معرفی شوند تا گردشگران ایرانی خوراک را یک جاذبه بدانند و برای تجربه آن سفر کنند

در جنگل‌های رامیان چه می‌گذرد؟!

اخبار تلخ و ناگوار از قطع درختان جنگلی در کشورمان کم نداریم اما خبری که اخیراً از از جنگل‌های هیرکانی مخابره شده، واقعاً نگران‌کننده است؛ اخباری که براساس آن گفته می‌شود کارشناسان منابع طبیعی رای به قطع درختان صدساله و از رزشمند توسکا در رامیان استان گلستان داده‌اند چون می‌گویند این درختان

مزاحم درختان فندق پنج‌ساله در منطقه است؛ او حال این پرسش مطرح است که درخت فندق دست کاشت ارزشمندتر است یا درخت صدساله توسکا که زیست‌مند واقعی جنگل هیرکانی‌است؟! همچنین گفته شده قرار است در جنگل سرکل رامیان (پاقلعه) مجوز اقامتگاه بوم‌گردی یا تفرجگاه بدهند؛ اما با

هیچ؛ سهم ما از گردشگری خوراک

باوجود بیش از ۲۵۰۰ نوع غذا و حدود ۱۰۹ نوع نوشیدنی

ایران بین گردشگران خارجی هنوز با کباب شناخته می‌شود

یکی از بخش‌های جدایی‌ناپذیر سفر، غذاست. گردشگران در حدود یک‌سوم کل هزینه‌های سفر خود را به این بخش اختصاص می‌دهند. به همین دلیل در سال‌های اخیر بسیاری از سازمان‌های دولتی و همچنین سازمان‌های خصوصی، روی این بخش از سفر سرمایه‌گذاری‌های بسیاری داشته‌اند؛ سرمایه‌گذاری‌هایی که باعث شد نوع جدیدی از گردشگری به نام گردشگری خوراک معرفی شود. گردشگری خوراک را باید یکی از جدیدترین انواع گردشگری به حساب بیاوریم. در سال ۲۰۰۱ مقاله‌ای به نام «گردشگری خوراک و پختنی‌ها» منتشر شد و همین موضوع باعث تحول بزرگی در میان گردشگران و فعالان صنعت گردشگری شد. این نوشته، نگاه گردشگران و فعالان این صنعت را به غذا و نوشیدنی به عنوان یک جاذبه تغییر داد. آنها متوجه شدند که با گردشگری خوراک می‌توان به بخش زیرین فرهنگ جامعه محلی رسوخ کنند و شناخت بیشتری از فرهنگ جامعه محلی داشته باشند. ایران ما هم از تنوع غذایی بسیار بالایی برخوردار است اما ما تاکنون چه بهره‌ای از این ظرفیت عظیم برای توسعه گردشگری خود برده‌ایم؟ چقدر توانسته‌ایم خوراک و فرهنگ غذایی خود را به مردم خودمان و سایر نقاط دنیا معرفی کنیم و از کنار آن درآمدزایی کنیم؟ اینها پرسش‌هایی است که متأسفانه جواب رضایت‌بخشی برایشان نداریم. دست‌کم تا امروز.

فاطمه فراهانی
ایران

خوراک یکی از مهم‌ترین بخش‌های فرهنگی جامعه محلی محسوب می‌شود. بسیاری از کارشناسان غذا را بیانگر هویت مردمی می‌دانند که آن را مصرف می‌کنند و در واقع غذاها پلی برای ارتباط و انتقال تاریخ و فرهنگ

می‌توان وارد لایه‌های عمیق‌تری از فرهنگ جامعه مقصد شد. براساس یک پژوهش، ایران بیش از ۲۵۰۰ نوع غذا و در حدود ۱۰۹ نوع نوشیدنی و همچنین انواع‌نان و شیرینی دارد. این اعداد نشان از تنوع فرهنگی، قومی و جغرافیایی ایران است. غذاهای ایرانی ارتباط تنگاتنگی با جغرافیای آن منطقه دارد و حتی نوع طبع غذاها نیز نشأت‌گرفته از جغرافیاست. برای مثال بهترین و خوشمزه‌ترین آبگوشت‌ها را می‌توانید در شمال‌غرب ایران که مراتع بسیار دارد تجربه کنید یا غذاهای دریایی منحصربه‌فرد را در جنوب ایران تست کنید. با این‌حال در زمینه معرفی غذاهای ایرانی به گردشگران داخلی و خارجی فعالیت محدودی شده است. گردشگران ایرانی و ارتباط تنگاتنگ آنها با فرهنگ جامعه دارند. متأسفانه ایران با کباب در میان گردشگران خارجی شناخته می‌شود و بسیاری از گردشگران به یکنواختی وعده‌های غذایی ایران اشاره دارند.

رشت و کرمانشاه خلاق

یونسکو ۲ شهر ایران را در میان شهرهای خلاق خوراک‌شناسی قرار داده است. رشت از سال ۱۳۹۴ در این فهرست قرار دارد. خوراک‌های رشت

هنوز از مواد غذایی محلی و متناسب با فصل درست می‌شود و حتی طبع غذاها نیز از گذشته برای مانده است. کرمانشاه اما به‌تازگی وارد این فهرست شده و علت آن تنوع بالای غذایی است. کرمانشاه بیش از ۸۰ نوع غذا، ۱۱ نوع نان و ۲۰ نوع شیرینی و میان‌وعده دارد. بسیاری از خوراکی‌های محلی کرمانشاه ازجمله کاک، نان برنجی و روغن کرمانشاهی از دیرباز در میان مردم شهرت داشته و هنوز نیز از شهرت آن کاسته نشده است. با این حال هنوز فعالیت برای شناخت این تنوع بالای خوراکی در این دو شهر انجام نشده و ظرفیت این شهرها در زمینه گردشگری خوراک نادیده گرفته شده است.

یک حفره فرهنگی بزرگ

سعیده سلطانی از کارآفرین‌های حوزه گردشگری خوراک است که در سال‌های اخیر تلاش داشته تا با این نوال گردشگری، بخش مهم فرهنگ ایران را به گردشگران ورودی (خارجی) معرفی کند. او در این باره به ما می‌گوید: من سال ۱۳۹۴ که وارد این حوزه شدم، هیچ محتوای تخصصی در حوزه گردشگری خوراک ایران وجود نداشت و این یک حفره بزرگ در مهم‌ترین نوع گردشگری فرهنگی ایران محسوب می‌شد. این فقر محتوایی نشان می‌داد

کدام توجیه منطقی و محیط زیستی؟ چرا باید در جایی که ۲۵ سال پیش توسط اداره منابع طبیعی تبدیل به جنگل شده، امروز شاهد اقدام فردی و احداث جاده و تصاحب چشمه منطقه باشیم؟ مادر جم منتظر پاسخ مسئولان منابع طبیعی استان گلستان هستیم.

که ایران هنوز خوراک را به عنوان بخش مهم فرهنگی خود نمی‌داند. ما باید بدانیم که بسیاری از اتفاقات تاریخی در کشورمان به دلیل غذا رخ داده و این تغییرات منجر به رخ داده‌های مهمی بودند که زندگی ایرانیان را تغییر داده است. برای این موضوع لازم است که پژوهشگران ایرانی به سراغ معرفی و پژوهش در زمینه خوراک ایرانی و اهمیت آن در فرهنگ و تاریخ کشور بروند.

سلطانی می‌افزاید: شروع فعالیت من زمانی بود که یک خانم انگلیسی‌زبان ۲۱ روز با یک گروه باستان‌شناسی به ایران سفر کرده و دور ایران را گشته بود. آنها در این سفر در اغلب وعده‌های غذایی خود کباب خورده بودند. او بعد از ۱۹ روز به همین دلیل مریض شده و گفته بود تنها غذای محلی ایران کباب است. هرچند پس از بازگشت به خانه کمی در مورد غذاهای ایرانی جست‌وجو کرده و تازه آنجا به تنوع بالای غذایی ایران پی برده بود. به همین دلیل درخواست یک تور خوراک ایرانی داده بود و بار دیگر تنها با هدف شناخت خوراک‌های ایرانی به ایران سفر کرد. همین اتفاق باعث شد که توره‌ای تخصصی در حوزه گردشگری خوراک برای گردشگران ورودی به منظور معرفی غذاها و خوردنی‌های ایرانی برگزار کنم.

این فعال گردشگری می‌گوید: ما چهار نوع خدمت داشتیم که براساس درخواست گردشگران به آنها ارائه می‌شد. مهم‌ترین خدمت ما توره‌ای آشپزی بود. در این توره‌ها گردشگران با ما به خرید می‌رفتند. شاید به‌نظر ما سوپرمارکت‌ها، قصابی‌ها، تره‌بار و نانوایی‌ها در تمام کشورها یکسان هستند اما حتی چیدمان خوراکی‌ها در مغازه‌های خواربار، تره‌بار و قصابی‌ها در هر کشور متفاوت و متناسب با فرهنگ آن کشور است. گردشگران در این تور با این بخش از فرهنگ ایران آشنا می‌شدند. بعد با هم آشپزی می‌کردیم. یکی از پرتقاضاترین موضوعات در این بخش شناخت تفاوت بین پلوچله‌کش (پلوی آبکش) و پلو کته بود. این موضوعات برای ما بسیار بدیهی بود اما برای گردشگران خارجی بسیار جذاب بود. بعد از پخت غذا گردشگران بخش دیگری از فرهنگ ایران یعنی خوردن غذا در کنار هم را تجربه می‌کردند.

سلطانی ادامه می‌دهد: تور خوراک خانوادگی از دیگر خدماتی بود که گردشگران از آن استقبال کردند. در این تور، گردشگران با هم غذای را با خانواده ایرانی همراه می‌شدند. اینجا گردشگران فرهنگ غذا خوردن، صحبت‌هایی که در زمان غذا خوردن بیان می‌شد و دیگر بخش‌های فرهنگی خانواده‌های ایرانی را می‌دیدند که برای گردشگران بسیار جذاب بود. وی یادآور می‌شود: توره‌ای پیاده‌روی، شکم‌گردی که احتمالاً در میان

ثبت ملی خوراک‌ها به تنهایی کافی نیست

نگاه شود. البته این مسیر شروع شده و ما الان کتاب‌ها و مقالاتی در این حوزه داریم اما این روند باید پایدار و ادامه‌دار باشد. این مسیر باعث می‌شود مردم اهمیت خوراک را حس کنند و برای تجربه جدید به نام خوراک سفر کنند.

به گفته این فعال گردشگری، شاید تنها جایی که به‌نظر اتفاقات خوبی برای این حوزه افتاده، تغییر نگاه اقامتگاه‌ها به حوزه غذا به عنوان یک جاذبه بوده است. خیلی از اقامتگاه‌ها و هتل بوتیک‌ها در حال حاضر تلاش دارند تا از درجه خوراک خود را معرفی کنند. این اقامتگاه‌ها در تلاش هستند تا خوراک‌های محلی را احیا کنند و آگاه شده‌اند که فقط بخش اقامت نیست که باید به آن توجه شود، بلکه به خوراک باید نگاه خاص‌تری داشته باشند.

پرهامی می‌گوید: مادر این مسیر سعی می‌کنیم ابتدا یادگیرنده باشیم. در اقامتگاه خود از گردشگران می‌خواستیم خوراک مهم فرهنگ یا قومیت خود را برای ما درست کند و در مورد آن خوراک و فرهنگ با مردم شیراز و دیگر گردشگران صحبت می‌کردیم. نام این شب‌ها را گذاشتیم شب‌های ملل یا شب‌های اقوام. بعد از آن متوجه شدیم باید خوراک‌های محلی را مستندسازی کنیم. خوراک باید خورده شود، خوراک چیزی نیست که فقط ثبت شده و پشت ویترین نگه داشته شود. این‌گونه خوراک در سینه‌های مردم ثبت شده و نسل به نسل منتقل می‌شود. در این زمینه کتاب‌های بسیاری خواندم و سفرهای متفاوتی رفتم. تلاش داشتم محتواهای متنوعی ایجاد کنم و به مردم نشان دهم که همان‌طور که تخت جمشید یک جاذبه مهم استان فارس محسوب می‌شود، خوراک نیز می‌تواند یک جاذبه به حساب بیاید. همین خوراک بود که ما را یاد نمی‌کرنا نجات داد و توانستیم بنایم و ادامه دهیم.]

طراح: بیژن گورانی

جدول شماره ۶۱۷۶

جدول عادی

افقی: ۱) میوه خوشمزه فصل بهار- برجمعیت‌ترین کشور همسایه ایران (۲) جایگاه مرشد در گود زورخانه- از قوانین سه‌گانه فیزیک مکانیک نیوتن- صوت اندوه ۳) محبوب‌تر از همه در میان جمعی- نقطه شروع مسابقه (۴) سالن مهمانی- تلاشگر- جریان متناوب برق (۵) جانشین او- از نماهای سینمایی- فراموشی ۶) نوعی بیماری گیاهی قارچی- آبری عظیم الجثه- غیر از (۷) آلونک- آدرس- بی‌موقع ۸) روزها- درختی بزرگ‌ریز که به نام رازدار هم معروف است- میوه تازه به بازار آمده ۹) نوعی سیب‌زمینی- ساز پرویز یاحقی- جمله قرآنی ۱۰) حرف انتخاب- درس‌ها- مزرعه کوچک ۱۱) صمدیه‌دیده- هدایت‌کننده ۱۲) سفید- حیل‌لگر- فضاپیمایی که نخستین انسان راه‌یاب در ۱۳) خوابیده- رازدار ۱۴) خوراک چهارپا- الاستیک- پرنده‌ای شبیه کبک ۱۵) فیلم تلویزیونی- فیلمی ساخته مسعود کیمیایی با بازی مهران مدیری.

عمودی: ۱) مژه خرمالو- از معتبرترین موزه‌های اسلامی ترکیه- پیمان بستن برای فرمانروا در ۲) کاخ لویی چهاردهم- جبین- تکرار حرفی ۳) سرگرمی آموزنده- بزرگان- باقی مانده ۴) عمومی- پاریس‌کننده ۵) مترعش- چین و چروک پوست- نازل‌شده در مکه ۶) خداحافظی بی‌گانه- سراسیمگی- رشته‌رنگی ۷) زندگی‌کن- شاه ایران که رستم برای نجات از هفت‌خوان گذشت- کلمه پرسش‌نی ۸) تیری که با کمان اندازند- فراموشی- رهسپار ۹) سؤال- صالح- واحد سیگار ۱۰) پایتخت قزاقستان- خوش‌آنان که ... یارشان بی- بالاپوش

حل جدول عادی شماره ۶۱۷۵

۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
ک	ب	ا	ت	ر	ش	ی	ج	ز	ح	ط	و	ا	ص	ف
ا	ج	و	ت	م	ق	و	م	و	ا	و	ا	و	ا	و
د	م	ز	ا	ش	ن	و	ا	ش	ی	ز	ح	و	ا	و
و	ت	ش	م	ج	ر	س	ی	ا	و	ر	ا	و	ر	ا
۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
ت	د	ی	ک	س	د	ج	ت	ی	ر	ق	ر	ا	و	ر
۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
ا	ی	ل	ا	ت	خ	و	ن	و	ی	س	ی	ک	ب	ا
۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲
ا	ت	و	د	ی	ا	ا	ا	ا	ا	ر	د	ر	ی	ب
۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
ا	و	ر	و	ا	ی	ش	د	ن	ی	ا	و	ا	و	ا
۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
ت	ف	ا	م	ت	ن	ا	ه	ا	د	ن	ک	ب	ا	ت
۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
خ	م	ر	ی	ق	ه	ا	ر	ی	ا	ر	ی	ا	ر	ی
۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷
ا	ل	ن	ر	ا	ا	ت	ن	ا	ت	ن	ج	د	و	ر
۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸
ا	ی	س	پ	د	ر	ی	س	ی	ق	ل	ی	ا	ل	ن
۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹
ر	ی	ک	ا	ی	ت	ن	ا	ف	ا	ن	س	ی	ا	ت

حل جدول ویژه شماره ۶۱۷۵

۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
د	ج	ح	ف	ا	ت	ک	ب	ا	ت	ک	ب	ا	ت	ک
۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
ا	ت	ا	و	ل	ا	و	ل	ا	و	ل	ا	و	ل	ا
۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
ک	ب	ا	ت	ک	ب	ا	ت	ک	ب	ا	ت	ک	ب	ا
۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
ر	ا	ت	ی	ل	ا	ت	ی	ل	ا	ت	ی	ل	ا	ت
۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
ا	ک	و	ا	ی	ل	و	ا	ی	ل	و	ا	ی	ل	و
۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
ر	س	ی	ز	ح	و	م	و	ا	ر	س	ی	ز	ح	و
۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
ا	ی	ل	ا	ت	خ	و	ن	و	ی	س	ی	ک	ب	ا
۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲
ا	ت	و	د	ی	ا	ا	ا	ا	ا	ر	د	ر	ی	ب
۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
ا	و	ر	و	ا	ی	ش	د	ن	ی	ا	و	ا	و	ا
۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
ت	ف	ا	م	ت	ن	ا	ه	ا	د	ن	ک	ب	ا	ت
۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
خ	م	ر	ی	ق	ه	ا	ر	ی	ا	ر	ی	ا	ر	ی
۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷
ا	ل	ن	ر	ا	ا	ت	ن	ا	ت	ن	ج	د	و	ر
۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸
ا	ی	س	پ	د	ر	ی	س	ی	ق	ل	ی	ا	ل	ن
۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹
ر	ی	ک	ا	ی	ت	ن	ا	ف	ا	ن	س	ی	ا	ت

مدت‌دار در تجارت خارجی (۴) فاقد تحرک- نبرد ازشلمان و نیروهای متفقین (۱۳) کوششای در ماهور- مرغی افسانه‌ای (۱۲) ایالتی در آمریکا- جذاب (۱۴) محرم‌انه- بستی نیخی- درختک‌زای شده (۱۵) روزنامه قدیمی مصر- ماده معدنی مورد نیاز برای سلول‌های بدن.

عمودی: ۱) پایتخت باستانی مصر- ستاره سینمای فرانسه در دهه ۷۰- ۷۰- ماه ۲) منفی نگر- دستگاه تهویه مطبوع مرکزی- نقش هنری ۳) جامه- ظرف بزرگ نگهداری مایعات- علم شعبده ۴) نوعی راه رفتن اسب- اثر موسیقایی برای یک (اکستره) نخ یافتنی- ذلت- پرنده نوک‌دراز ۶) تمدن قدیمی در بین‌النهرین- صحیح- کنایه از مهارت و قدرت است ۷) زمینه- گنجینه تخصصی سکه و اسکناس در ایران- هر چیز سبک وزن ۸) نوعی ماهی جنوب- نامید- استوار ۹) پانصد هزار- عشق- قلیل ۱۰) ادرار را از کلیه به مثانه هدایت می‌کند- فلزی سمی- خوراک پرنندگان ۱۱) امیدواری- خدمتکاران- دست‌کم ۱۲) رنگ انرژزی- مجموعه داستانی نوشته سیامک گلشیری ۱۳) پنشن کم‌رغی- مطلب- مقوله- پروفیل فلزی ۱۴) لنگه بار- زبان رایج در غرب سیبری- زیباترین پل تاریخی ایران ۱۵) مربوط- فلسفه عملی- پایتخت ایتالیا.